

XIII

La potent veu de l'Ovidi Montllor en aquella *Sageta de Foc* de Salvat-Papasseit omplia l'estança, i des de l'escala, la Carme pujava els graons de dos en dos, acalorada.

*Hi ha un home a la presó
dels qui avançaven.
JUNTEU-VOS. JUNTEU-VOS.
Traieu-li l'embaràs que li oprimeix les mans.
JUNTEU-VOS. JUNTEU-VOS.
Perquè faci camí. Perquè faci camí. Perquè faci camí.
JUNTEU-VOS. JUNTEU-VOS. JUNTEU-VOS.*

—Xe, un poc de mirament! Baixeu la veu. Sort que la *senyó* Maria acaba d'eixir al mercat —l'apressada Carme ho deia mentre amb la mà baixava dràsticament el volum de l'equip de música.

—És que hui va de postguerra i repressió.

—Home, i heu pensat en fer avui la revolució. Ja.

—Calla i llig-te açò:

DON RAFAEL MORENICA AJADO, TENIENTE DE INFANTERA, SECRETARIO DEL JUZGADO MILITAR NUMRO OCJO DE ESTA PLAZA, DEL QUE ES JUEZ EL TENIENTE CORONEL DE INFANTERA, DON SALVADOR MILANS BELLOCH.

C E R T I F I C O: Que en causa numero 4721-V-41, aparece el siguiente acuerdo que copiado literalmente dice: Excmo. Sr. - Estudiados los hechos recogidos en el procedimiento sumarísimo ordinario numero

4721 el Fiscal Jurídico Militar formulo contra cos procesados RAMON BOU VA O, PEDRO MARTINET RAMIÑS, AGUSTIN SENA BOIXAR, JOSE SALVADOR PEREZ PERIS, VICENTE BATALLAER BENAVENT, RICARDO JORNET PEREZ, JUAN MIQUELPERIS, SANTIAGO PLA FORMO, LEOCADIO SANZ MIFSUD, JAIME ALCARAZ VIDAL, SANTIAGO PONSHVIDAL, BLAS FORMO PERELLO y VICENTE SANCHIS SELLES la calificacion provisional que previene el articulo 542 en relacion con el 658 delCodigo de Justicia Militar. Da como probado que BLB BLA BLA, de 28 aos, natural y vecino de Almorca, Soltero, cesterero, pertenecia a la U.G.T. y al estallar el Glorioso Movimiento se afilio al Partido Comunista, fue miliciano al servicio del Comit de Almorca, hizo guardias, tomo parte en la destruccin y quema de las imgenes de la poblacin, asalto los Cuarteles de la Guardia Civil de los pueblos limtrofes, el local de Derecha Regional de Gandia y marchvo voluntario al Ejercito rojo

Bla bla bla, vecino de Almorca, casado, jornalero, pertenecia a la C.N.T. y a Izquierda Republicaa y al estallar la subversin roja fue escopetero a las Ordenes del comite tomando parte en laqema y destuccion de la Iglesia y objetos sagrados; fue vocal y miembro de fincas incautadas tomando parte en requisas de bienes de las personas de orden; bla bla bla

—I així a tots, amb càrrecs semblants. I mira quin final:

pidio se les impusierade autores de un delito de AUXILIO A LA REBELION previsto y penado en el articulo 240 delCodigo de Justicia Militar la pena de DOCE AOS Y UN DIA DE RECLUSION MENOR, no concurriendo circunstancias modificativas de responsabilidad a ninguno de los procesados asistidos por su defensor, mostraron su conformidad.- Vistos los articulos citados y el 550, las leyes de 9 de febrero de 1.939, 6 de diciembre de 1.941. 8 de noviembre de 1.942, así como el anexo a la Orden de la Presidencia del Gobierno de

25 de enero de 1.940, sería procedente que V.E. impusiera a los procesados RAMON BOU VAO, PEDRO MARTINET RAMIS, AGUSTIN SENA BOIXAR, JOSE SALVADOR PEREZ PERIS, VICENTE BATALLR BENAVENT, RICARDO JORNET PEREZ, JUAN MIQUEL PERIS, SANTIAGO PLA TORMO, LEOCADIO SANZ MIFSUD, JAIME ALCARAZ VIDAL, SANTIAGO PONS VIDAL, BLAS TORMO PERELLO y VICENTE SANCHIS SELLES la pena de DOCE AOS Y UN DIA DE RECLUSION MENOR, con las accesorias de inhabilitación absoluta durante el tiempo de la condena, siendoles de abono la prisión preventiva sufrida.-

Caso de conformidad, pasara el procedimiento al Juzgado Militar número 8 de esta Plaza, quien notificara a los procesados la resolución recaída, liquidara la condena que antecede, practicadas estas y demás diligencias de ejecución pertinentes, elevara en consulta.- V.E. no obstante resolvera.- Valencia del Cid a 24 de marzo de 1.944.- EL AUDITOR, Segismundo Navarro Bleda. Firmado y rubricado.- DECRETO: Valencia del Cid 15 de abril de 1.944.- De conformidad con el dictamen de mi Auditor, en el procedimiento número 4721-V-41, referente a RAMON BOU VAO y otros, ACUERDO, declarar firme la pena de DOCE AOS Y UN DIA DE RECLUSION MENOR, solicitada por el Ministerio Fiscal toda vez que mostraron su conformidad; pasando al Juez Militar número 8 de esta Plaza, para cumplimiento de cuanto en el mismo se indica, con carácter de urgencia.- EL CAPITAN GENERAL, Miguel Comins. Firmado y rubricado.-----

Es copia que concuerda fielmente con el original bla bla bla bla en la Plaza de Valencia del Cid a veintidos de abril de mil novecientos cuarenta y cuatro.

V B
EL JUEZ MILITAR NUMERO 8,

P. A.

—Açò què és? Valencia del Cid?

El paper, vell, refregat, quasi esgarrat pels quatre plecs i pels cantons els va saltar a la cara. I a la consciència.

—A vore, Jaume. No pot ser. Alguns noms em sonen. D'altres no sé ni de qui són. Però per la data... No em digues que és la condemna d'un tribunal franquista als milicians almorquers. I el Martí en tenia una còpia escrita!

—L'ortografia no era el fort dels jutjadors, ni dels escriptors, pel que veig.

—Per la data, i sense accents. Igual escrivien amb una màquina d'escriure d'aquelles angleses, i, com saps, els accents els destorben.

—O el dia que donaven la lliçó de l'accentuació el mecanògraf no havia anat a escola.

—Home, té la seua gràcia, si no fóra perquè hi va haver condemnats a mort i tot. Però no era Millán Astray el qui deia allò de *“cuando oigo la palabra cultura, saco mi pistola”*, o quelcom de semblant? Doncs imagina't com estava el pati.

—Sé que Martí va estar uns anys molt entestat en recuperar la memòria històrica, a partir de la memòria oral dels supervivents, perquè entre els saquejos d'un bàndol, i els incendis dels altres, hem tingut un buit documental de mig segle. I com ell no volia deixar de conèixer cap racó de la nostra història, especialment de la recent i desgraciada... Quanta gent ha callat i continua fent-ho. Quanta gent encara jau soterrada en alguna cuneta, com si foren gossos.

—I d'altres, pujant als altars.

—Tots haurien de tindre el mateix tracte. Que no els oblidem: eren tots igual d'humans.

—Espera, espera: aquest paperot significa que el Martí havia tingut accés a documentació escrita. I ho va callar perquè hi havia encara testimonis vius... o qui sap per quin altre...

—...O el van silenciar. Quin periòdic tindria interès en traure a la llum noms i fets que encara podien alçar tanta polseguera?

—O reobrir tantes ferides mal guarides.

—Amagar els fets i la història només genera rancúnia, no ho oblides.

—Potser fins i tot va trobar les sentències de mort d'aquells pobres desgraciats i va posar fre a les seues investigacions.

—Ei, mireu aquests altres fulls:

"No va i aquell mossén a qui jo havia amagat d'alguns bojos del Comité, a qui jo havia salvat la vida, no sols es va negar a declarar al meu favor, sinó que a més em va denunciar per no alçar-me quan passava la processó..."

"En aquell temps jo havia de prendre la batuta. Don José, el mestre, a qui tant havíem d'agrair ja no estava per a molts trots i, amb l'acord de tots el músics, m'havia nomenat com a nou director de la Unió Musical. En saber-ho, l'alcalde primer va amenaçar el Frederic, que en feia de president llavors: 'Açò et costarà un bancalet', li va espolsar. I després, amb tota la cara dura, i vestit amb la 'camisa vieja', es va deixar caure la nit en què jo me n'havia de fer càrrec. Sense temps a reaccionar va presentar el nou director: Felip, el de Bacora, el seu amic

de Falange. Ell li va donar la batuta. I tots els músics, amb el cap catxo, afrontats. Ningú va gosar dir ni pruna, ni defendre'm. I tot perquè mon pare no havia sigut addicte al règim..."

"Quan van rapar ma mare, la van passejar per tots els carrers del poble. Ella, que havia sigut una bellíssima persona, es va afonar de dolor. Fins i tot, quan havia d'anar al llavador, únic lloc on les dones solien parlar amb major llibertat, procurava fer-ho enjorn, o quasi a poqueta nit. Tota sa vida es va convertir en amagar-se del veïnat."

"... I ací tens la llista d'objectes sagrats que la 'horda roja' va cremar. I que, als pocs anys, me'ls haguera de trobar pel carrer, com si no haguérem guanyat una guerra!"

"... I una dona, en pujar al tren a Xàtiva, em va preguntar d'on era. Quan ho va saber, la cara se li va encendre. 'Encara està d'alcalde l'exsergent Dalmàs? Que Déu li perdone tot el mal que ha fet en esta vida. El molt fill de puta em va matar el meu fill d'una pallissa als calabossos'. La dona treia bromera per la boca. I el personal l'intentava calmar en la seua desesperació, i perquè cas d'haver algun franquista en el vagó, la cosa podia anar a pitjor..."

—I n'hi ha molts més en aquest sobre: retalls, notes manuscrites, fins i tot un tovalló del bar Rex.

—Tot açò són testimonis orals, d'ambdós bàndols. No sabia que tinguera tanta informació de la postguerra.

—Informació que mai ha eixit a la llum, per cert.

—País de misèries!

XIV

Quasi a poqueta nit s'ha deixat caure el Blai. No sembla massa interessat en el que estem escarbotant. El trobe desconegut, no sé si serà per la roba que ara duu, per la cara colònia “viril” amb què s'empudega, o pels Uomo di Ferro de puntera prima, que mai li havia vist calçar, unes sabates que sempre m'han paregut un poc macarres.

Les xiques li han mostrat alguns dels escrits que ja teníem classificats, però ell només preguntava pels més actuals.

—Home, ja aplegarem. Pacència, no córregues tant.

De sobte, en veure el Toshiba portàtil arraconat a la taula, ha obert els ulls de bat a bat. Sense dir res, n'ha alçat la tapa, ha pitjat el botó per engegar-lo i ha esperat la successió de pantalles fins aplegar a la blava dels usuaris del Windows XP. Mentre clicava sobre la icona nomenada “Martí”, hem parat d'alènar. Com que li demanava la contrasenya per tercera vegada, el seu gest s'ha tornat violent. Un fort colp sobre el teclat ens ha sorprés, i, abans de rebre la reprovació general, s'ha mossegat la llengua i ha fet un somriure forçat. La tecla de l'intro ha ballat fora del seu lloc.

—Ho sent,... és que no dorm massa darrerament... La mort del Martí i això, ja ho sabeu.

La suor del front li regalimava ja pels polsos. Estava molt nerviós, massa només per una màquina que li duia la contrària.

—Sopem en Aiello hui?

No li hem dit que no, però encara paralyzats per la seua inusitada reacció, tots tres ens hem adreçat mirades còmplies, de no entendre res. Jo, per si de cas, quasi

instintivament, he apagat l'ordinador i, sense que ningú ho advertira, l'he amagat en un altre lloc, en el canterer de davall l'escala.

XV

—Què fa vosté per ací tan matinet, sergent Dalmàs?

Amb l'ensurt que li he donat, sobretot perquè l'he enxampat *engimponat*, cagant vaja, la seua mà dreta s'ha precipitat cap a la pistola. Quan ha comprovat qui era, s'ha posat dret, ha fet un somriure forçat, hipòcrita, ha carraspejat i s'ha justificat.

—Ah, qui és vosté?

—Em diuen Jaume. Sóc amic de Martí.

—Ehem! Ja sap que estem investigant la seua mort.

—Però no es tractava d'un accident?

—Home, deixeu que les forces de seguretat ho acabem d'aclarir. És el que sembla per les primeres investigacions, però volem lligar tots els caps.

—I ja han analitzat el vehicle?

—Sí, sí... això deixe-ho del nostre compte, però tinga en compte que forma part del secret del sumari. No puc dir-li res més.

—I creu que ací, a les golfes de cal Martí, està la solució?

—Qui sap. De tota manera sé que vosté i la vostra colla d'amigues esteu escorcollant açò. Puc preguntar-vos amb quin permís, i amb quina finalitat? —s'havia posat seriós l'agent de l'autoritat.

—Només estem ordenant els papers. I, per supost que comptem amb el permís de la *senyó* Maria. No s'hauria pensat cap altra cosa, *vitat*?

—No, clar —l'autoritat afluixava el to.

—De tota manera tinc entés que el Martí tenia un ordinador d'eixos portàtils...

—...Ara mateix no ho recorde —vaig contestar en un sobtat atac d'amnèsia.

—Si se'n recorda, cride'm —va exclamar amb to d'incredulitat mentre em reballava una targeta personal aquell goril·la que, tot seguit, va enfilem l'estreta escala cap avall.

En la seua pressa quasi s'estampa contra la Carme i la Llúcia, que pujaven contentes després del cafenet matiner que s'havien engolit al bar de la Plaça, alienes a la inusual escena que acabàvem de viure a la cambra de dalt.

—Mireu per on aneu, redell!

—Tinga bon dia vosté! —va ser l'únic que ambdues, a cor, encertaren a retrucar-li mentre s'arrimaven a la paret per deixar pas al simpàtic guàrdia.

Des de dalt oírem la portada que va fer Dalmàs en eixir rabent d'aquella casa.

—Um! Un curiós cas de zel professional.

—Què feia ací tan enjorn?

—La qüestió és perquè tan matí... i tot sol, si és una investigació oficial. Encara com la mare del Martí m'ha telefonat a les set toques, i sense llavar-me la cara me n'he vingut. M'hauré de fer el monyo en dos grapats.

—No cal que ho digues, sembles el xiquet aquell despentinat del *Balneari de Battle Creek!*

—Què graciosa ets, Carmeta! —i la meua mà li va fer un pessiguet de monja en el plec de la cuixa amb aquella galteta d'aquell culet sublim, aquell "destino" que asseguren els Caçadors de Paraules de TV3 que deien les ontinyentines, a què ens veiem abocats en certs moments de la vida. Quina tavelleta més tendreta!

La Llúcia, que veia per on es torcia la cosa, va tallar tot el romanticisme incipient de l'ocasió.

—Xe, un poc de formalitat!

Li va passar la formalitat en fer-li, amb l'altra mà, un pessiguet semblant en el seu culet. Va fer un bot, i un somriure. Tots tres ens afrontàrem alhora.

—Em pregunte com sabia Dalmàs de l'ordinata portàtil del Martí.

—Per cert, no el veig enlloc.

XVI

El saló d'actes estava de gom a gom. La situació s'ho mereixia. S'havien aplegat socis i simpatitzants de Salvem-nos del PAI de tota la contrada, aquella oenagé en què s'havien unit alguns ecologistes i veïns de la Vall que veïen com l'especulació, i els pocs escrúpols d'alguns personatges des dels càrrecs públics, estaven acabant amb la fesomia dels pobles i viles d'un secà abans oblidat i ara cobejat pels especuladors.

Núria, la presidenta de l'entitat va passar llista als presents, més que res per tindre constància de l'èxit d'aquesta convocatòria, i reballar-los-la als morros d'aquells mitjans de comunicació que s'havien acostumat a les notes de premsa i que no cobrien cap esdeveniment fora d'horari. Pere, el fotògraf de l'associació, va immortalitzar aquell ple històric.

—Bona nit a totes i tots!

La resposta, atronadora, feia albirar una reunió memorable. Ester, una de les activistes més joves, endreçava el logotip de l'associació, que no se sostenia com calia darrere de la taula presidencial, i amenaçava amb desplomar-se sobre els principals dirigents. Al final, va haver de sostindre el cartell almenys mentre Pere enllestia la seua feina.

Ricard, sotspräsident i regidor a l'ajuntament d'Almorca per Iniciativa cap al Compromís per la Vall d'Albaida (ICVA), es posava nerviós a la cadira de boga per prendre la paraula, però la Núria s'allargava en el seu parlament teòricament introductori. El personal assentia les paraules d'aquella joveneta de cabells rulls i foscos i de palestina al coll, i d'esguard penetrant i lluminós.

—Cal que decidim aquesta nit un calendari de mobilitzacions que paralitzen la Vall, no podem tolerar que cap altre ajuntament, governat per inconscients, hipoteque el nostre territori. Només faltava l'aeroport esportiu que estan temptejant a la vora del riu Micena. No ho tolerarem. Ja en tenim prou!

—Estem totalment d'acord —va gosar de dir el Ricard, paraules que, com que no aplegava al micròfon, van quedar ofegades pels crits i aplaudiments dels assistents.

—I ara, li passe el micròfon a ... —Ricard feia esforços per allargar la mà, però la Núria, hàbilment, li'l va cedir al Ferran, un biòleg nascut a Màlaga, però que s'havia afincat i casat a Fontinens, i ja parlava valencià amb certa fluïdesa.

—Querits —la fluïdesa no li aplegava al Mitjà de la Junta Qualificadora— ehem, estimats amics i amigues. En la nostra lluita no hem d'oblidar que hem d'establir un fons d'emergències, perquè sense diners no hi ha acció possible. Així que rasquem-nos la butxaca si volem seguir amb tanta iniciativa.

La gent, motivada com estava, enfervorida pel que escoltava, va començar a traure els caragols. L'organització va haver d'improvisar unes safates amb les tapadores d'uns paquets de folis, reciclats, per supost. Com si es tractés de l'ofertori de la missa, aquella munió d'agnòstics, va començar a soltar la mosca. I van ser esplèndids.

—Bona nit, germans —ara havia enxampat el micro l'Aina, una advocada experta en posar contra les cordes ajuntaments, alcaldes i secretaris poc escrupolosos amb la llei— vos anunciem que demà presentarem una denúncia per delictes ecològics contra Fuster, l'alcalde de Buhal, per permetre els abocadors incontrolats en el seu terme, i, a més, facilitar als infractors els vehicles municipals per a cometre el delictes.

—I no hem d'oblidar que hem de fer força políticament a la Mancomunitat. Des de l'ICVA vos garantim ... —efectivament, amb majoria del bipartidisme a l'ens comarcal, Ricard no garantia res, de moment i fins les pròximes votades—.

De sobte, un xica aplegava acalorada i cridant.

—Hi ha foc al Benicadell!

Això m'has dit, la gentada es va alçar de seguida i, disposta, com ja havien fet aquell no tan llunyà estiu de 1994, a defensar l'ombria, el secà i l'horta de les poques serres valldalбайдines que encara tenien vegetació.

—Mireu, amb els prismàtics es veu el foc, un poc a l'esquerra de la casa dels guardes.

Era cert: unes llumenetes tremoloses començaven a créixer en la foscor d'un dels pocs boscos de pins d'aquella muntanya mítica.

Com que hi eren presents els membres del Centre Excursionista, alguns de Protecció Civil de diferents pobles, i membres de Colles ecologistes i voluntariat, l'organització va ser relativament ràpida. En un tres i no-res la processó de vehicles enfilava la pista forestal per poder sufocar el foc criminal. Algú havia telefonat també els bombers, que arribaren per la banda de la Font Freda.

Totes dues comitives arribaren alhora al lloc il·luminat i, sense parar-se en contemplacions, començaren a arruixar aigua amb les mànegues dels camions cisterna. Encara no havien començat la tasca d'extinció d'aquell incendi que començava a la coveta, quan una veu ben a remull els escridassà:

—Però què feu, recontradimonis?

Les veus d'alto i l'apagada dels motors van ajudar a fer més audible les queixes d'una rècua de persones que anaven eixint temeroses i banyades d'aquell abric enllumenat fins feia breus instants.

—Què fa ací, Don Pasqual? —era la veu rogallosa del cap dels bombers, sorprés per l'aparició.

—És que ja no es pot resar sense perill?

—Home, resar sí, però què collons féieu encenent foc en la serra?

—Collons són trumfos i el foc són bastos! —va voler intercedir un altre fidel arremullat.

—Foc? Ciris a la Nostra mare de Déu de la Serra! —va contestar enfurit l'eclesiàstic, acostumat a parlar des del púlpit sense que ningú li portàs la contrària.

—Però sense permís, i en un lloc protegit. Quin poc trellat!

L'endemà només Ràdio Activa se'n va fer ressò del fet, sense carregar les tintes en qui era el responsable de l'atemptat: Don Pasqual Mitjavila, "*Mitjagalta*" de malnom. Un rector malcarat acostumat a fer i desfer en les parròquies per on havia passat. La resta de mitjans de comunicació, aliens al pols informatiu de la Vall, si se'n van assabentar, res no van dir.

La Vall sencera, però, va riure a cor què vols durant una mesada llarga.